

Glasbena matica na Vegovi ulici v Ljubljani (na sredini zadaj). V ospredju Dolinarjevi kipi ravnateljev in skladateljev

Zgodovina ljubljanske Glasbene matice

V. M.

Pod naslovom Zgodovina, spomin, dediščina je dr. Nataša Cigoj Krstulović, znanstvena sodelavka na Muzikološkem inštitutu ZRC SAZU, objavila raziskavo zgodovine ljubljanske Glasbene matice do konca druge svetovne vojne.

Knjiga dr. Nataše Cigoj Krstulović *Zgodovina, spomin, dediščina* je zgoščen zgodovinski portret društva ljubljanske Glasbene matice, vpet v kulturno, družbeno in politično podobo časa. Zajema obdobje od ustanovitve društva leta 1872 do njegove reorganizacije po letu 1945, ko je hkrati s skrčenjem delokroga na delovanje zbora izgubilo vlogo največjega slovenskega glasbenega središča ljubiteljskih in poklicnih glasbenikov. Prikazano je, kako je ljubljanska Glasbena matica s svojo šolsko, založniško, koncertno in drugo dejavnostjo soustvarjala glasbo in kulturo Slovencev, kakšen pomen je imela za razvoj slovenske glasbe ter njeno profesionalizacijo. Pripoved je pisana v bralcu prijaznem in razumljivem jeziku ter ilustrirana z bogatim fotografskim gradivom

iz društvenega arhiva.

Zgodovina ljubljanske Glasbene matice ni le mikrozgodovina nekega društva, ampak pripoved o glasbi in glasbenem življenju 19. in 20. stoletja na Slovenskem ter njeni tesni povezavi s celotno kulturno Slovencev. Društvo je delovalo v času za Slovence usodnih političnih dogajanj ter pomembnih idejnih tokov, kar je zaznamovalo društveno zgodovino in vplivalo na organizacijo in samo delovanje društva. Od srede 19. stoletja se je začela na Slovenskem vse bolj uveljavljati ideja o narodni kulturi, izhajajoči iz slovenskega jezika, in o posebnostih slovenske glasbe, temelječi na ljudski pesmi; izoblikoval se je odnos do ljudskega izročila in zavest o tradiciji. Ljubljanska Glasbena matica je bila pobudnica in organizatorka glasbenega življenja na narodni osnovi, pobudnica

institucionalizacije in profesionalizacije glasbenega dela.

Šola Glasbene matice Glasbena matica se je v zgodovinski spomin Slovencev zapisala najmočnejše s svojo šolo, ki je izpolnjevala osrednji namen delovanja društva – spodbujati napredek slovenske glasbe – ter je sčasoma postala največje glasbenoizobraževalno središče ljubiteljskih in poklicnih glasbenikov. Po drugi strani pa tudi s svojim številčnim zborom, ki je bil gonilo napredka zborovske ustvarjalnosti in poustvarjalnosti, vzor mnogim zborom in hkrati glasbeni reprezentant slovenske zborovske glasbe. Najpomembnejše poslanstvo društvenega zbora je bilo izvajanje novih slovenskih zborovskih skladb. Njegovi nastopi so imeli reprezentativen značaj, krepili so kulturno

in glasbeno samozavest Slovencev, na gostovanjih pa so slovensko glasbo in kulturo predstavljali tujcem. Doslej neupravičeno potisnjena v ozadje ali pa vsaj manj upoštevana je ostala društvena dejavnost, ki je žarčila iz Ljubljane v celoten slovenski (etnični) prostor pa tudi onkraj njegovih meja. Društvo je razvilo pomembne silnice glasbenega življenja Slovencev: imelo je največjo slovensko glasbeno založbo in koncertno poslovalnico, odbor je spodbudil ustanovitev prvega civilnega koncertnega orkestra (prve Slovenske filharmonije), glasbenega konservatorija in Folklornega inštituta. Poleg tega je ljubljanska GM svoje delovanje usmerila tudi širše in z idejami o glasbi ter s svojimi dejanji sooblikovala ne le glasbeno, temveč tudi kulturno in narodno (samo)podobo Slovencev.

Portret od leta 1872 do 1945

Zgodovinopisni portret ljubljanske Glasbene matice zajema obdobje od njene ustanovitve leta 1872 do reorganizacije društva po letu 1945, ko je hkrati z zoženjem društvenega delokroga na delovanje zbora izgubila vlogo največjega slovenskega glasbenega društva. Zarisuje podobo glasbenega in kulturnega, družbenega in političnega življenja Slovencev, kot se je kazala v idejah in dejanjih glavnih akterjev društva, ne le poklicnih, temveč tudi ljubiteljskih glasbenikov, uglednih ljubljanskih meščanov, rodoljubov, politikov in literatov. Zaradi obsežne tvarine in dogodkovnega bogastva se je namesto kronološke deskripcije avtorica odločila za smiselno členitev po posameznih področjih društvene dejavnosti. Znotraj obdobja je v posameznih poglavjih predstavila najprej organizacijo društva, nato posebej vsako področje društvenega delovanja, torej šolsko, koncertno, založniško dejavnost in skrb za ljudsko glasbeno dediščino ter delovanje društvenih enot, pevskega zbora in Orkestralnega društva.

Soustvarjala zgodovino glasbe

Čeprav se dejavnosti med seboj prepletajo in so odvisne druga od druge, so zaradi večje preglednosti prikazane vsaka zase in s svojimi značilnostmi. Osrednji del se končuje s poglavjem o razmerah pred drugo svetovno vojno, med njo in po njej ter s potekom povojne reorganizacije društva, in to na podlagi arhivskih dokumentov in spisa »Ad aeternam memoriam!«

(V večni spomin) tedanjega predsednika Vladimirja Ravniharja. Sklepno poglavje povzema ugotovitve posameznih tematsko zakroženih pripovedi, epizodno in kronološko nanizanih v poglavjih.

Pomen Glasbene matice je prikazan v dveh odsekih časovne osi glasbenega razvoja na Slovenskem: v obdobju od ustanovitve društva do začetka delovanja konservatorija in v obdobju med obema vojnoma. V zaključku je avtorica prikazala, kako je Glasbena matica soustvarjala zgodovino glasbe na Slovenskem, kakšen pomen je imela za slovensko kulturo in za slovensko glasbo, kakšni so bili rezultati njenega dela ter kakšno dediščino nam je zapustila.

Impresivna kronika dogodkov

Izhodišče za raziskavo društvene zgodovine je arhivsko gradivo, ki priča, da je zgodovina ljubljanske Glasbene matice impresivna kronika dogodkov, dogajanj in akterjev z nepregledno množino informacij. Podlaga vsake zgodovinske pripovedi so tista zgodovinska dejstva, ki jih pisec po kritični presoji izbere kot pomembna. Knjiga ni enciklopedični nabor vseh zbranih zgodovinskih podatkov, saj je nemogoče v tem okviru zabeležiti imena vseh odbornikov, pevcev pevskega zbora, članov Orkestralnega društva, vseh učiteljev na šoli in na konservatoriju Glasbene matice, nemogoče pa je tudi navesti vsa glasbena dela, ki so bila natisnjena v založbi Glasbene matice ali izvedena na njenih koncertih. Prav zato so v posebnem poglavju na koncu knjige predstavljeni tudi

arhivski viri in že objavljene študije.

Šolo je obiskovalo 25.000 učencev

Glasbena matica je že v prvem obdobju svojega delovanja, to je do konca drugega desetletja 20. stoletja, uresničila vse zastavljene naloge, zapisane ob ustanovitvi leta 1871: spodbudila je zbiranje ljudskih pesmi in jih objavljala v priredbah, izdajala je nove skladbe slovenskih ustvarjalcev, ustanovila glasbeno šolo in koncertni pevski zbor, prirejala koncerte, skrbelo za glasbeni arhiv in knjižnico, ustanovila podružnice v različnih slovenskih krajih. Postala je največja učilnica, koncertna poslovalnica in glasbena založba na Slovenskem ter skrbnik in glasnik glasbenega izročila in dediščine slovenskih skladateljev.

V založbi Glasbene matice je od leta 1873 do 1945 izšlo blizu 300 edicij, v njih so bila objavljena dela več kot 160 ustvarjalcev, večinoma slovenskih skladateljev. Šolo Glasbene matice je do konca druge vojne obiskovalo več kot 25.000 učencev in mnogi so se kasneje z glasbo poklicno ukvarjali kot dirigenti, instrumentalni in pevski solisti, člani orkestrov, zborovski pevci ali kot glasbeni pedagogi, nekateri tudi kot skladatelji in glasbeni pisarji. Pevski zbor Glasbene matice je imel v 50 letih (do 1941) več kot 300 večjih koncertov in 70 nastopov, sodeloval je na skoraj sto koncertih drugih organizatorjev in na številnih prireditvah. Orkestralno društvo je nastopilo več kot 200 krat. Do konca druge vojne je društvo priredilo blizu 600 koncertov, njegova poslovalnica pa je

organizirala nad 400 drugih koncertov, skupaj torej več kot tisoč, od tega nad 900 v Ljubljani.

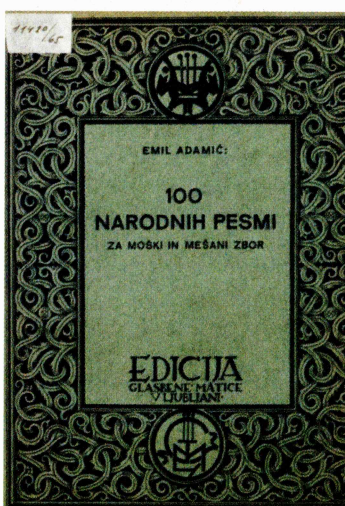
Največje glasbeno društvo

Glasbena matica je spodbujala napredek glasbene poustvarjalnosti in ustvarjalnosti ter recepcije glasbe, se pravi glasbenega okusa in sprejemanja glasbe. Društveni odbor je spodbudil ustanovitev civilnega koncertnega orkestra, prvo Slovensko filharmonijo (1908–1913), ustanovili so društveni ljubiteljski orkester Orkestralno društvo in konservatorij (oboje 1919), koncertno poslovalnico (1922) in Folklorni institut (1934).

Da bi smiselno ovrednotili navedene rezultate delovanja ljubljanske Glasbene matice, je treba vlogo tega nekoč največjega glasbenega društva na Slovenskem opazovati v dveh obdobjih in za časovno ločnico postaviti leto 1919, ko so se z ustanovitvijo konservatorija na Slovenskem vzpostavili temelji za ločitev ljubiteljskega in poklicnega glasbenega dela, spremenjene politične okoliščine po koncu prve vojne pa so z vzpostavitvijo nove države vplivale tudi na samo organizacijsko zasnovo in vsebino društvenega dela. Narodno, kulturno in glasbeno poslanstvo Glasbene matice je v teh dveh obdobjih potrebno opazovati dvoplastno: v širšem smislu kot njeno vlogo pri oblikovanju slovenske skupinske (raje kot narodne) kulturne zavesti po eni strani in v ožjem smislu kot vlogo v razvoju slovenske glasbe.

Povojno uničenje ustanove

Dr. Nataša Cigoj Krstulović je na ►

V založbi Glasbene matice je od leta 1873 do 1945 izšlo 300 edicij (ki so danes nacionalna kulturna dediščina) z deli več kot 160 večinoma slovenskih skladateljev.

Pročelje stavbe Glasbene matice na Vegovi ulici na začetku 30. let

podružnic po koncu vojne. Poznavanje tega dokumenta je ključnega pomena za rekonstrukcijo sosledja povojnih dogodkov, ki so pripeljali do reorganizacije društva. Septembra 1945 je država prevzela pod svojo upravo glasbeno šolo in Ravniar se je v imenu društvenega odbora pritožil nad načinom prevzema na Ministrstvo za prosveto. Pogajanja pri najvišjih predstavnikih oblasti niso bila uspešna. Odločbo o razpustu Glasbene matice in njenih podružnic so poslali z Ministrstva za notranje zadeve narodne vlade za Slovenijo decembra 1945, v njej pa zapisali, da se vsa premoženja in nepremična imovina Glasbene matice podržavi in izroči v upravljanje Ministrstvu za prosveto narodne vlade Slovenije. V obrazložitvi so Glasbeni matici očitali »privilegirani položaj vodnika v slovenskem glasbenem življenju« ter »vdinjanje okupatorju« in »nespoštovanje navodil vodstva Oslobojilne fronte«.

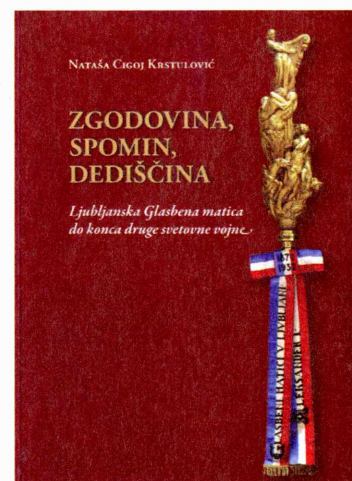
Omejitev na Ljubljano in zbor

Odbor Glasbene matice je na odločbo o razpustu januarja 1946 vložil pritožbo, prav tako tudi odbor Filharmonične družbe, podružnice Glasbene matice. Tedanji rektor Akademije za glasbo Lucijan M. Škerjanc je skušal rešiti vprašanje društvenega delovanja in predlagal, da bi šola Glasbene matice, pevski zbor in Orkestralno društvo postali integralni del akademije, predložil je celo nova pravila, a predlog je bil zavrnjen. Na seji odbora maja 1946 so sklenili, da Glasbena matica izloči iz svojega delokroga šolo, koncertno poslovalnico, knjigarstvo in trgovino z muzikalijami, založbo in arhiv. Ravniar je na Ministrstvu za prosveto posredoval predloge odbora, da se ohranijo podružnice, društveni pevski zbor ter Orkestralno društvo. Na rednem občnem zboru 1. junija 1946 so sprejeli nova pravila, ki pa so jih na Ministrstvu za notranje zadeve zavrnili in zahtevali, naj Glasbena matica opusti Orkestralno društvo in omeji delovanje le na Ljubljano. Iz poročila tajnika društva o omenjenem občnem zboru je razvidno, da je imelo društvo tedaj 155 članov, od tega 69 članov pevskega zbora in 21 članov Orkestralnega društva. Na izrednem

občnem zboru Glasbene matice 6. septembra so sprejeli popravljena pravila. Položaj društva je bil dokončno urejen, saj je vlada dovolila delovanje Glasbene matice, vendar le društvenega pevskega zbora. V odloku št. 499/7-46 z datumom 30. septembra 1946 je zapisano, da se odpravi odločba o razpustu in dovoli delovanje društva po pravilih z dne 10. septembra.

Le aktivni člani zbora V skladu s temi pravili je društvo ohranilo svoje ime (Glasbena matica v Ljubljani), redni člani društva pa so lahko bili le aktivni člani pevskega zbora. Napoved prvega večjega koncerta zbora Glasbene matice februarja 1947 je spodbudila negativno pisanje *Kulturni molk in Glasbena Matica* v časopisu *Ljudska pravica*, kar je povzročilo zamenjavo vodstva društva. 14. februarja 1947 so na izrednem občnem zboru Glasbene matice s predsedniškega mesta razrešili Vladimirja Ravniarja, odstopil je tudi predsednik zbora Silvan Pečenko. Za predsednico Glasbene matice je bila prvič izvoljena ženska. Štefka Podlogar je opravljala to funkcijo le kratek čas. 2. junija tega leta je odbor Glasbene matice podpisal Izročilno in darilno pogodbo, s katero je vse društveno premoženje izročil v last in posest državi. S tem se je začelo v zgodovini Glasbene matice novo obdobje.

V letu 1947, ko je minilo 75 let od ustanovitve društva, je kontinuiteto društvenega delovanja ohranjal le pevski zbor Glasbene matice. Ta ljubiteljski zbor je še naprej opravljal prosvetno funkcijo in s tem ohranjal tudi bistveno značilnost programa Glasbene matice. **D**

zapisoval vse dogodke, ki so usodno zaznamovali društveno zgodovino. Odbor Glasbene matice je takoj po koncu vojne vložil prošnjo za nadaljevanje društvene dejavnosti in tudi za pot pevskega zbora v Bolgarijo. Avgusta 1945 je izšla 281. edicija Glasbene matice: *10 partizanskih pesmi za mešani zbor Karla Pahorja*. Ko so izvedeli, da bo šola poddržavljena, so prenehali s pripravami na novo šolsko leto. Na poziv državnih oblasti je moral odbor oktobra »prijaviti« založbo Glasbene matice Državni založbi Slovenije. Novembra so na sestanku pevskega zbora, ki se ga je udeležilo 56 pevcev, sklenili nadaljevati s pevskega vajami. Vložili so prošnjo za vstop v Ljudsko prosveto. Decembra je vlada predlagala ustanovitev koncertne poslovalnice za Slovenijo kot državne ustanove. Zadnji zapis v Mahkotovem zvezku je zapis januarja 1946: o razpustu društva in prevzemu njegovega imetja.

V večni spomin Predsednik Glasbene matice Vladimir Ravniar je v zapisu »Ad aeternam memoriam!« (V večni spomin) podrobno pojasnil svoja večmesečna prizadevanja za ohranitev pevskega zbora, Orkestralnega društva in

koncu knjige prikazala tudi povojno usodo Glasbene matice, ko jo je kot največjo glasbeno ustanovo na Slovenskem komunistični režim skoraj uničil.

Zgodovino Glasbene matice sta usodno zaznamovali prva in druga vojna, obdobji zastoja, po katerih so spremenjene razmere vplivale na organizacijo in delovanje društva. Po prvi vojni so okoliščine ugodno vplivale na širitev dejavnosti in razvoj društva, saj sta bila ustanovljena konservatorij in Orkestralno društvo. Po drugi vojni pa so novi idejnopolitični tokovi nasprotovali zasebni lastnini društev in komunistično vodstvo nove države je glasbeno šolo ter koncertno in založniško dejavnost prevzelo pod svojo upravo. Takoj po koncu vojne so razpravljali o ustanovitvi državnega simfoničnega orkestra in državnega pevskega zbora za izvajanje vokalno-instrumentalnih skladb. Nekateri glasbeniki so dali pobudo, da bi ustanovili novo društvo Državna filharmonija.

»10 partizanskih pesmi« Tajnik Glasbene matice Karel Mahkota je v zvezek »Kronika Glasbene Matice ljubljanske od zasedbe oslobojilne jugoslovanske armade dne 9. maja 1945 dalje« natančno